

דברי זכרון והספד

על מות לבן

אבי

לוקח ממני מחמד עיני מחמל נפשי משיב נפשי. "אבי אבי", אבי בכשרון אבי כדעת, בני בני אברהם יצחק זצ"ל.

לו זכינו היינו קוראים: במסילה נעלה, היה ממשיך לעלות במסלתנו, מסלת סבא קדישא, כבוד קדושת סבו, נושא שמו, מרא דארעא קדישא, רבנן של ישראל, וממשיך שושלת גדלותו, קדושתו וטהרתו. ועכשיו שלא זכינו הננו קוראים: סלה כל אבי"רי ה' בקרבי.

אבי"ר בדעה, אבי"ר בתורה, אבי"ר בהנהגה, כולו אומר גדלות, ויתהלך את האלהים ואיננו, כי כה אמר הצור תמים פעלו. בעצם היום הזה בטהרו של יום ה' בשבת כ"ג בחודש מנחם-אב בטהרת ים הוסרה העטרה ולוקח הנזר. מעת קראנו האסון, אין רוח בנו, הושבת הכל וערבה כל שמחה.

ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור. מלך דורנו, מרן הרב, גאון עוזנו, הוספת לנו עליו ימים עם ימי חלדו של נכדו שעשוענו, כמו דור, כי שנותיו היו כעשרים, נולד כ"ט באלול תרצ"ט, בחור היה וחשיב לאתפוסי אדרא.

ולא למגן איברי עלמא, עולם זה לא לחינם נברא, והשאייר רישומו ביעף עולמו, אצלנו ביודעיו ומכיריו, רושם אדיר וכביר, ועדיהם הם דברי רבותיו וחבריו ברטט קדוש על מהותו ואיכותו וטיב הנהגתו בגדלות, כשרונותיו לתורה ולתעודה, צדקת מעשיו ופועל חסדיו הפלא ופלא, והפלא ה' את מכותנו בסלוקו.

חבריו מצאו לנכון לרכז דברי הערכה עליו, דברי הספד ונהי, ורשמי דרכו בעקרי כ"ק הסבא — סבו זצוקלה"ה, ורישומי דבריו, מכתביו בהלכה ברורה בדיני תפילין בטל ינקותו, מכתבים ומאמרים בהשפעת רוח קדשו, ולקט מובחר בטעם לפרקי אבות, ועל כן יבורכו, וזאת נחמתנו בעניינו.

כותב וחוחם בדמע האב השכול

שלום נתן בהרה"צ ר' יעקב אלעזר זצ"ל רענן-קוק

חתן מרן הגה"ק זי"ע

לשלושה באלול

א

ותאמר אל אשה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, עובר עלינו תמיד. אמר ר' יוסי ב"ר חנינה מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש. קדוש הוא, מנא ידעא, רב ושמואל, חד אמר שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו, וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו. קדוש הוא. א"ר יוסי ב"ר חנינא הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש (ברכות י:).

איש אלקים קדוש הוא, בקדושה אין להבחין אלא מחיי יום יום הקשורים בהכרת המציאות של האיש, ולא מהופעה לפני הצבור. אפשר להופיע כאיש אלקים בגדלות של אלישע תלמידו של אליהו הנביא ולא להיות קדוש, ורק השונמית יכלה להכריז קדוש הוא, מתוך שלחנו, שלא ראתה שום זבוב עובר עליו, בלא שמך לכלוך, הכל בשלמות ונקיון החלטי. קדוש הוא, מתוך הסתכלות החיים ניכר כי איש אלקים עובר עלינו. את רבנו הראי"ה ראה כל הדור בהופעותיו לפני צבור, לפני מלכות, לפני גדולים ושונים, אולם להכריז כי קדוש הוא יכולים רק ב"ב. ואכן קדוש הוא.

כל הנותר בציון והנשאר בירושלים קדוש יאמר לו, מה קדוש קיים לעולם אף צדיקים קיימים לעולם (סהנדרין צ"ב). כל מה שעשה היה שקול במשקל התורה השוקלת את המעשים מבחינת חיי עולם. בכך השתלבו מעשיו עם הנצח. הגדלות שלו בצבצה מכל מעשיו, ומור הגרי"מ חרל"פ זצ"ל העיד שמעולם לא ראהו ברגע של ירידה מגדלותו. וניתן לקרא עליו את הפסוק, הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי (תהילים מ' ח'), כי כל הליכותיו היו מתוך התורה למרחביה ומעמקיה, מתוך חיי עולם הנטועים בתוכו, תורה דיליה היא, והליכות עולם לו.

ישראל אוריתא וקב"ה חד הוא (ע"י זח"ג עג). התורה היא חיי עולם, וישראל עומדים לעולם. כשם שהקיף את כל חלקי התורה הקיף את כל דרגות קדושת ישראל שהם כלולים בקדושת התורה. ומתוך מבטו המקיף חזה את הגאולה מראשית צמיחתה בתנועה העצומה לציון. חזה ההתנערות מעפר הגלות ושאף לבוא למקומו להיות מבוני תורת ישראל וארץ ישראל. ומיד בבואו החל לטפל בתחית הקודש.

בגאונותו בהלכה ובהוראה, ובגישתו וראיתו ושיטתו המיוחדת כאחד הראשונים בתורת המחשבה והלב ובהלכות דעות וחובת הלבבות, ובהערכתו את הדור וקירוב רחוקים בימין, נמשכו אליו כל רחב דעת וכל עדין נפש. וכל מחשבותיו ודרכיו נובעים מדעת עליון, מהסתכלות עלאית, מקדושת נשמתו הבאה מיסוד נצח ישראל, וע"כ יש בה שלמות כוללת והתחדשות מתמדת.

ספר אורות התשובה נדפס בזמן שהרב היה באה"ב בקו שהותוה על ידו, ע"י בנו

הגדול (שליט"א) [וצ"ל] קרוש עליון, כפי הגדרתו הברורה של הרב דמש"ק קרול מכפר חסידים, והרב החשיב אותו מאד, כי בימי אלול היה מרבה ללמוד בו, והדגיש לפני שהדברים שמחים כנתינתם מסיני. וזוהי בחינת הקדושה והנצח, כשגם בשינון וחזרה הדברים משיבים את הנפש בחידושם ואין בהם התישנות. בשם אורות התשובה אפשר לכנות גם את תשובותיו בהלכה המאירות בבהירותם, בניתוחם היסודי ובהסברתם התמציתית. אע"פ שזכה גם לרחכות רבה בפלפולה של תורה כפי שנראה מכתביו בצעירותו, וגם שמענו אותו בכך בכמה משעוריו בישיבה שלא כדרכו העקרית לברור הלכה ביסודיות, ואמר לנו הסבר לכך, כי צעירים צריכים הרגל ויש להרגילם להכיר פלפולה של תורה, ובדומה לבעל מלאכה שצריך להכיר את כל דרכי העבודה, אולם את מלאכתו יעשה בכח אומנתו המדויקת.

אורו התבטא גם בהנהגתו עם התלמידים. מעולם לא גער בהם, החשיב כל אחד כאילו הוא חברו, והשפעתו היתה באה ממילא, מתוך הלמוד וההנהגה. מו"ר הגרי"מ חרל"פ וצ"ל היה אומר, אם הנכס רוצים להיות כמו הרב תנהגו כמוהו בתפילה, בשקידת התורה, ובאהבת הבריות, וכל הנהגה טובה, ואז יזכה כל אחד חלקו ברוחו וקדושתו.

בתקופה האחרונה מתוך טרדותיו והאחריות הגדולה של הנהגת הצבור לא היה נענה כ"א לתשובה להלכה. פ"א הודמנה לפני שאלה שנשלחה אליו מדיין אחד, בדין הזק שור פסוהמ"ק בבור, ומצאתי לנכון לנסות את כחי להשיב על השאלה, בידעי שהרב לא יזדרז להשיב על שאלה שאינה למעשה, ואולי לא ישיב כלל, וכשהראתי לו את דברי, אמר, אף שאין דרכי כעת להשיב בשאלות מסוג זה, ודברך הם ג"כ דברי חפץ, בכ"ז כדי להראותך דרך גישה לפתרון שאלה אשיב כדרכי, ויהי לך למוד לנתוח ולפתרון בעיא. שתי התשובות נדפסו במשפט כהן סי' קי"ד ובנספחות, ובהשואה הדברים מובלטים, מה בין גישה של אדם רגיל כמוני לגישתו הברורה והרחבה הוא.

בשנותיו האחרונות כשישב בלא הפסק על עבודת ההלכה ברורה, יומם ולילה, ופנו אליו שימסור את הכתיבה לחבר תלמידי חכמים, לא האמין בכחו של מי שהוא, ובמצוקת רוחו לבנין התורה אמר, הננו במצב חלוצי בבנין הארץ, וכך בבנין התורה, כל אחד יעמיס עליו את הנחת הלבנים כקטן כגדול. הגאולה לפנינו, ויש להחשישה, בצו העליון, בהלכה ובאגדה, "משען לחם אלו ההלכות ומשען מים אלו ההגדות", שני המשענים לקיום האומה ושלמות גאולתה. "אספרה למעשיהם של צדיקים מחול ירכון" (ב"ב ז:). פעולותיו נכרות בכל שטחי הרוח בא"י, שרמתם והיקפם הם בזכות השפעתו הישירה והעקיפה, ע"י רעיונותיו, הליכותיו ומפעליו, שהפיתו רוח חיים בעצמות היבשות ותחיינה. "נמשלו ישראל לעוף, מה עוף אינו פורח בלא כנפים כך ישראל אינם יכולים לעשות דבר חוץ מזקניהם" (ויק"ר י"א ח'). ישראל נמשלו לעוף, הוא נוצר לעוף ומוכרח לעוף, ומעופם ועליתם של ישראל היא ע"י גדולי ישראל שרוח האומה מתגלה בהם.

חייו היו סו"ד, מילוי שבעים שנה, ומשנכנס יין יצא סוד, היין המשמח אלקים ואנשים, חייו הקדושים והטהורים העלו את הדור והרחיבו את אפקיו, שזאת היא השמחה, להתרחב ולעלות בעלית נשמה ונפש על החיים האפורים היום יומיים, אם אדם זוכה ומזכה לעלות את עצמו למעלה למשכיל, ולהעלות אתו את הדור, הנהו משמח אלקים ואנשים. ואדם המעלה את חייו לקדושה וטהרה יין האנושות הוא ויצא סוד בריאתו. ואגלה עתה שנתקיים בו, הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, שכאותו יום לתקופת החמה שנוולד בו אותו יום נסתלק.

מוליך לימין משה זרוע תפארתו (ישעיהו ס"ג י"ב). הימין הוא התכלית בפעולה, משה הוא הביטוי של שלמות התורה, ובגאולה השלמה יופיע גם משה, "הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו', מכאן לתחית המתים מהתורה" (סנהדרין צ:). מוליך לימין משה, התכלית המצופה, זרוע תפארתו, הזרוע הוא מקנה הכח לתנועת היד, גילוי התחלת הכח הוא בשמאל העוזר למטרות העקריות שבימין. ורבנו חזה וגילה את כח השמאל לעזרת הימין, וכיוון אותו לאפיקו הנכון, לנצח ישראל. גילוי זרוע השמאל לכאורה שלילי, אולם מכוון ג"כ בהשגחה עליונה לעזרת הימין.

בכל דור מתגלה ניצוץ מנשמת מש"ר בגדול הדור (הגר"א). רבנו עם כל גדולתו, טהיה יחיד בהיקפו ופרסומו, לא גבה לבו, ובענוונותו מתה באנשים לחוג את יובל ושבעים (אם כי בחוג בני הבית העריך את מקומו, הכיר את עצמו, ויום זה צוין שנה שנה בחליפת ברכות והרמת כוסית).

רבנו חי שבעים שנה כשנות דוד מלך ישראל החי וקיים, ואף הוא חי וקיים אתנו. לא ראה איש את קבורתו, ראינו את זה ורואים את זאת על כל צעד ושעל, כי כלו בור ואין צבור מת, והוא מאורינו ומורינו עד ביאגו"צ, מוליך לימין משה.

לשלושה באלול

ב

"הצדיקים אפילו במיתתן מברכין ומודין לפני הקב"ה שגא' יעלו חסידים בכבוד יבנו על משכבותם, רוממות א-ל בגרונום וחרכ פיפיות בידם. (מדרש תהילים מ"ט) החיים המפכים בעולם לשם תכליתם הקדוש והנצחי של רצון יוצרם, נביעים מתקופה לתקופה את הכח האלקי שבתוכם על ידי היציר הנבחר, אדם מעלה. וצרור החיים מתרחב על ידו, ומדור לדור הוא הולך ועולה עד היום שכולו רוך. החיים מביעים שירה והודאה ליוצר, וכל חיים שממשיכים לברך ולהודות פילו במיתתן, צוררין הן בצרור החיים. "מה קדוש לעולם קיים אף צדיקים לעולם ימים" (עיין סנהדרין צ"ב). קדושה היא נצחית. כל ישותנו היא לקדש את חינו, הנצחית את נקודת העלייה וההתרחבות שהכנסנו בצרור החיים. ואם זכינו בדורנו

זה למאור ומורה שהעלה את תוכן החיים, והוסיף והרחיב את צרור החיים, עלינו הזוכים להנציח ולהשכיח את משנתו בחיי הדורות.

"אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרונם". (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה) אין בונים נפש להמשיך את שמם, כי גם הבנין אינו נצחי, וסופו לההרס. דבריהן, חתוך הקול שנוצר על ידי מחשבתן בצדקותם, הם המנציחים את שמם, ונכנסים בצרור החיים הנצחיים, והם הם זכרונם לנצח.

"וכבוד גדול עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו" (ב"ק ט"ז:). הכבוד הוא בנפשיות שבאדם, "עורה כבודי", (תהילים נ"ט). הכבוד שולט באדם אפילו כשנחלשו כבר תכונות הקנאה והתאוה, תאוות הכבוד מוציאה את האדם מן העולם, (אבות ד כ"א) אבל כבוד שעושים אחרים זה משום הנפשיות, ובמה נמשכת הנפשיות הנצחית, בהושבת ישיבה, בהקמת תלמידים ממשיכים דרכו, מתדבקים בדרכיו ועלילותיו.

אחד מיסודות דרכיו הוא קידוש והעלאת ענייני החול. וכך לימדנו, "ויחן את פני העיר, שווקים תיקן להם, מרחצאות תיקן להם, מטבע תיקן להם", (שבת ל"ג:). יעקב אע"ה בהפרדו מעשיו לא נפרד מענייני עוה"ז, אלא דווקא טיפל בהם, העלה אותם לקדושה. אף הוא לימד והדריך את בוני הארץ, רוממם והעלם.

אחד הגדולים התבטא, לולא הוא, הרוא"ה הגדול, שחי ופעל בארצנו הקדושה בדור הקודם, לא היינו כמצב הקים, ולוא היה בחיינו אתנו כעת, לא היה מצבנו כהוה. הוא האיש שחתם את מהותו על הדור הראשון של הישוב החדש, קרבהו בכללו ליהדות הנאמנה, העריך אותו וכבדו על הטוב שבו, וכוחות משותפים לבנין יצרו מה שנוצר לעינינו. אילו היה עמנו כעת, עם הגאולה העולה קמעה קמעה, היה מציב אשיות מדינתנו בהנהגת המלכות כתורה וכמצוה. והיה עוסק בניו של עולם שכקרב בימנו נזדקק להם בס"ד.

ברכת מלכות של ר"ה מיוסדת על צפית הישועה והגאולה השלמה לביסוס מלכות ה', ולאחריה זכרונות ושופרות. היסוד הוא ההוה, מלך על כל הארץ, הזכרונות מקשרים את העבר להוה ומאמצים אותו, והוא מתבסס לכח ממשיך לעתיד המבוטא ע"י השופרות, "כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו", "תקע בשופר גדול לחירותנו". אזכרה אף היא באה כדי לבסס את ההוה על יסודות העבר. באזכרה זו אנו לומדים מאשיותו הקורנת חובקת השחקים, חזון הלכה ואגדה וכל דבר קטון וגדול ביהדות. הדור כולו ומנהיגיו ילמדו ממנו איך להעריך מעשי ה' בקבוץ גלויותנו והקמת מדינתנו. נלמד לקרב את הרחוקים מאתנו בימין עז, כי אחינו בשרינו הם וטועים בדרכיהם, והקרובים לנו ילמדו להכיר את טובם של הבנים השבים לגבולנו וישובו לחיקנו.

נלמד כולנו לקדש את החול בכלל ובפרט, כדרכו לרומם ולשגב כל מעשה. ומדה זו היא מורשה קהלת יעקב, "מתוך שישראל מוסרין עצמן על דברי תורה ועל קדושת שמו, לפיכך עשה להם הקב"ה חטיבה וברכה בעולם, שנא' את ד' האמרת

וגו' ור' האמירך וגו'". (מד"ת תבוא ב') נפשם של ישראל קשורה בפנימיותה לאורייתא וקב"ה, ויסוד רצונם הוא ליחד ולקדש ש"ש, "את ד' האמרת, יחדת". (רש"י גיטין נ"ז) וסגולתם היא להגביר הרוח על החומר עד מס"נ. על תקופתינו אמר רב יוסף ייטי ואיתיב בטולא דכופתא דחמריה, (סנהדרין צ"ח). עם כל החומריות יש להתחזק ולכוון את הפעולות למטרות רוממות. "עני ורוכב על חמור" על גבי חומריות. (עיין סנהדרין שם).

רבנו הקדוש בכל עונתנותו עד שאמרו עליו "משמת רבי בטלה ענוה" (סוטה מ"ט. ועי' ב"מ פ"ד: והוריות י"ד). צוה "אל תספדוני בעיירות" (כתובות ק"ג). כי לכבוד התורה שהוא כבוד שמים יש לנוהג בגדלות, כרב עם, ויש בכך רמז גם לתוכן ההספד שיכלל בו גם רוחב הדעת והיקף המבט של גדולי ישראל, ובכך מתייקר ומתרחב כבוד התורה. ואף אנו נלמד מגודל נפשו המקדשת ומרוממת ענייני חול, ונכיר צורת מטבע של אברהם התוכנת רוח חכמה ושגיון חסידות, ומאגדת טהרת לב וקדושת מעשים.

נמשלו צדיקים בארז שגזעו מחליף, (מדרש תהילים צ"ט) ע"י לימוד דרכיו גזעו מחליף. יתום פסול לקרבן, אבל כל זמן שהשלח קיים אינו נחשב ליתום לדעת רבי יהושע. (בכורות נ"ז). גתיתמנו, אבל השלח קיים, דבריו והליכותיו נלמדים ומאירים את דרכנו, משנתנו והליכותיו פועלים את פעולתם להחיות עם רב. "למען יזמרך כבוד ולא ידום", בכבוד זה אנו מאמצים ומחזקים את המשכיות משנתנו. וקולו הגדול לא יסוף עד שלמות הגאולה ותחית כל קודש, ויקיצו וירננו שוכני עפר. וכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה.

ראשי פרקים לאזכרה למרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל

פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה. יחודה של הלבנה מהמון כוכבים בבריאה הוא שהיא מתקרבת לחמה בצורה כזו שמתקבץ בה אור החמה ומחזירה את אורה. וכך גם יהושע שידע להתקרב למשה לקבל ממנו התורה ולמוסרה לזקנים, הוא דומה בזה ללבנה, לשבח ולתהילה.

המיוחד שזכה לקבל מאור החמה של כ"ק רבנו הראי"ה, זכה לקבל ממנו להחזיר לנו מאורו היה הוא מרן הגרי"מ זצ"ל, כפני לבנה כלפי החמה.

על עצם ענין ההעדר וההסתלקות אין להדאיב ח"ו, כי אם כן עלה ברצונו ית"ש מה לנו ללכת נגד רצונו ח"ו, אבל על "מצוה דאזיל מיניה", שהיה מעוררנו ומזרזנו נמיד להיות דבוק וקשור וכו', על דא ודאי קא בכינא.

אולם את מרירות האבל וצער הפרידה מנשמה גדולה יש להמתיק באור אהבת השי"ת וחדות ישעותו. וכדברי הרמב"ם שיעיין ויסתכל האדם בטוב ענייני ומציאות במינים, ולא שיעיין ויסתכל בטוב עניינו הפרטי. ראוי לשמוח על שזוכים

לכוון את ההתקרבות לשורשים, וחוכה מוטלת לפתח אותה שכל מה שמפתחים יותר את ההתקרבות הזאת מתקרבים יותר אל השורש. אופן ההתפתחות הוא ע"י רבוי ההתגעגעות. כל געגוע המרומם את המחשבה הוא גלוי שורשי, וצריך להחזיק בו ולהמשיכו בתוכיות הנפש ובמעמקי רגשותיה.

השיחה האחרונה עם מרן הגרי"מ זצ"ל על ערש דוי: דברי קודש נבחנו כחידוש טעמם בכל רגע ורגע בתנועת החיים שאינה פוסקת, והנשמה כח חיוניותה אינו פוסק לעולם. ברגשי מחשבה אלו לוקח מאיתנו.

את הכתוב נוצר תאנה יאכל פריה דרשו חז"ל על יהושע (ספרי במדבר פי' ק"מ). ובעירובין נ"ד. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן למה נמשלו דברי תורה כתאנה, מה תאנה כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כ"ז שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם. שתי הגדרות אלו של נוצר תאנה כלולות במרן הגרי"מ זצ"ל. נוצר תאנה כיהושע ונוצר תאנה בתורתו שטעמם מתחדש תדיר.

מהספד על האור שמח

מפי הראי"ה

מרשימות רבי דב מילשטיין

בהספדו על רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל אמר עליו שהי' יחיד בדורו בתורה, ובתוך דברי ההספד הסביר את דברי הכתוב בפרשת שמיני אך מעין ובור ומקוה מים יהיה טהור, וכבר דרשו בתו"כ שם פרשתא ט' פי' א' כמה הלכות מרבוי הכתוב שהזכיר שלשה אלו ובסדר הזה, ואמר הרב שמנויים כאן שלשה מיני טהרות, מעין הוא רק בידי שמים, בור הוא רק בידי אדם ומקוה הוא משותף בידי שמים ובידי אדם.

והנה בסוף יומא אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל והשוואה זו בין הכפרה לטהרה היא גם לשלושת סוגי הטהרה המוזכרים לעיל. ישנה תשובה שהיא מעצמו של אדם, ביום כיפור התשובה היא בידי שמים, עיצומו של יום מכפר, ומיתת צדיקים שאף היא מכפרת כמ"ש במו"ק כ"ח היא משותפת משניהם שצריך לכך תשובה מהאדם עצמו.

מהספד על רבי שלמה פוליציק ורבי נפתלי טרופ
 קטע מתוך הספרו של מרן אדמור"ח שליט"א לשני מאורי ישראל —
 הגאונים — ר' שלמה פוליציק זצ"ל ור' נפתלי טרופ זצ"ל.
 (ג' חשוון תרפ"ט).

כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר, קשה היום לישראל כיום
 בא השמש בצהרים, דכתיב והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן
 זה יומו של יאשיהו (מו"ק כ"ה). ויש להבין למה דימו את מיתתו של ר' יוחנן ליום
 בא השמש בצהרים, כמיתתו של יאשיהו, הרי ר' יוחנן מת בשיבה טובה לפי דעת
 כל חוקרי התולדות, ולפחות בן תשעים, ולא הוי כיומו של יאשיהו שנרצח בדמי
 חיו.

הרי"ף מסביר שהסיבה שאנו קובעים הלכותינו כהבבלי משום דאמוראי בבל הוו
 בתראי לגבי אמוראי הירושלמי, והלכה כבתראי. ויש לכאר עוד את החזיון הגדול
 בחיי היהדות, שכל גדוליה וגאוניה התחנכו וגדלו עפ"י הבבלי, וכל קביעות חייה
 הנשגבים בכל העיון והיגיעה זכה הבבלי שיהיו בו, מה שלא זכה לכך הירושלמי,
 לא חדר לחיי האומה עמוק עמוק כהבבלי, לא נשמע כמותו קולו בבתי
 מדרשיה, ואין יגיעה כללית לחשוף פנינו. והתושבע"פ נקבעה עפ"י רב אשי
 ורבינא. "רב אשי ורבינא סוף הוראה, וסימנך, עד אבוא אל מקדשי אל אבינא
 לאחריתם" (ב"מ פ"ו).

מקור החזיון בא מכך שהתלמוד הירושלמי לא נחתם, והתלמוד בבלי נחתם. ר'
 יוחנן מריה דתלמודא דמערבא שאף לקבוע את תורת ארץ ישראל — מהכרתו
 העמוקה שמעלת תורת א"י עולה בכמה על תורת חוץ לארץ — לתורת החיים של
 האומה, ומזה היתה נמשכת טובה ליהדות לכל הקיפה לטובת הכל. והדבר הגדול
 הזה לא עלה בידו, העבודה נפסקה באמצע, התלמוד הירושלמי לא נחתם, ולא היה
 יכול לחדור לתוך האומה להיות המורה העיקרי לכל חיי היהדות, והתקנה הגדולה
 שתורת ארץ ישראל תאלפנו כזבה לנו, ונחסרנו טובה גדולה. ע"י מיתתו של ר'
 יוחנן בעצם עבודתו הקדושה דמינו כאובדי אור בעצם היום, "כיום בא השמש
 בצהרים" היתה לנו הסתלקותו של ר' יוחנן.

כל הגאונים מרביצי התורה ששואפים לקבוע לימודם ולהרכיץ עדרים לתורה
 בא"י, להגדיל ולהאדיר תורת א"י, שגדולות ונצורות אצורים בה, על הסתלקותם יש
 לנו לקרוא כעל הסתלקותו של ר' יוחנן, דמינו כבא עלינו השמש בצהרים. ואנו
 קוראים זאת כעת על העדרם של שני מאורי ישראל, ראשי ישיבה, הגאון ר' שלמה
 פוליציק זצ"ל (העילוי ממייצי"ט) והגאון ר' נפתלי טרופ זצ"ל, (ר"מ בראדין) קשה
 לנו היום כיום בא השמש בצהריים, כי שניהם שאפו לעליה לא"י, להרכיץ תורתם
 ולקבוע למודם בא"י, ואז היתה לנו הרוחה גדולה מזה, וכשלא זכינו אנו קוראים
 קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים.

איתא במדרש, (פתיחתא לאיכה י"א) אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה במסילה נעלה, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים סלה כל אבירי ד' בקרבי. בגדולי ישראל ישנן שתי בחינות. יש המשפיעים על העם בהתנהגותם הצדיקית והנשגבה, במעלתם הגדולה, ואינם מנמיכים עצמם לרוח העם להאציל עליהם מרוחם. ויש שבאים אל העם, מדברים עמהם וחיים את חייהם, אע"פ שלפי מדריגתם הם רחוקים ועליונים מרוח וחי העם, וזה כדי להשפיע עליהם באופן ישר, ולהנהיגם בדרך העולה מעלה. וזהו מה שאמרו בב"ב (צא.) ביום שמת אברהם אבינו ע"ה עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לעולם שאבד מנהיגו ואוי לספינה שאבדה קברניטה. שהיה גם מנהיג וגם קברניט — היה מנהיג את העולם בהנהגתו העצמית הפנימית הנשגבה, צדקותו ופרישותו וכל מהותו האומרת קודש, הפיצו אור בעולם כולו, ולאורו נהו ונמשכו כל יושבי תבל כולה, וכזה היה מנהיגם, וכפטיירתו אבד מנהיג העולם. וגם קברניט היה, ירד אל העם ולימד אותם דעת, חתר איתם מתוך מצולותיהם להביאם למקום במעלה המסילה. והתמסר לזה אעפ"י שהוא היה רם מכך, וכהקברניט הנוסע למרחקים אעפ"י שאין זה לצרכו אלא כדי להוביל את הנוסעים, ובלעדו אינם יכולים להגיע למקום חפצם, ובפטיירתו אבד קברניטם. וזוהי גם מדרגת שלמה שנאמר עליו "ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם, און וחקר תקן משלים הרבה" (קהלת י"ב ט).

על העדר אנשי מעלה כאלו, גדולים במעשיהם בפנימיות, ומנמיכים עצמם להעם ללמדם ולהועילם, ששני הגאונים הנ"ל היו עליונים במעשיהם, מדותיהם ותורתם, ומסרו עצמם להרכצת התורה בעסק תמידי עם צעירי הדור, על העדרם אנו קוראים, סלה כל אבירי ד' בקרבי, אבירים בעצמם, ועוד, הנמיכו את עצמם להיות בקרבי.

הספד על אביו של הרב הנזיר

מפי הראי"ה

מרשימות רבי דב מילשטיין

בהספדו על ת"ח שהיה בנו של רב ברדין והשאיר אחריו בן בירושלים ת"ח גדול ומתנהג בפרישות יתירה שמו הרב ר' דוד נ"י (כ"ב טבת תרפ"ה.), אמר, מובא בתז"ל שהנשמה נקראת פקדון כי היא דוגמת הנותן פקדון לחבירו שהוא חייב לשומרה במקום משתמר וגם חייב להחזירה בכל עת שירצה המפקיד, והנה לשני דברים מועילה הביאה לארץ ישראל, אחד לבוא ולתקן בחיים חיותו שנים רבות בעבודת השי"ת אשר ישיבת א"י מועילה לזה מפני קדושתה, ובזוהר חדש איתא למגנא קמי רקיעא (הוא עולם הגלגלים) בארעא קדישא, הכונה היא שיכולת המציאות לעמוד היא רק מפני גודל קדושת א"י, והשנית גם מי שלא זכה לשהות בא"י שנים רבות אבל אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה, ובחור"ל

שהיא ארץ טמאה יסוכבו הרבה מקטרגים ויעכבו את הנשמה זמן מה עד שתגיע למקום חפצה, לג"ע, אבל בא"י נאמר "וכפר אדמתו עמו". על הנפטר הגדול הזה יש לקרוא רגלאי דבר איניש אינון ערבין ליה וכו', שזכה לבוא לא"י ולהסתלק שם, ומה עוד שהניח בעוה"ז בניס עוסקים בתורה ואמרו חז"ל מי שהניח בן יגע בתורה הקב"ה מתמלא עליו רחמים. תנצב"ה.

דברים לזכרו של רבי יצחק ריף הי"ד רע ואלוף

בפוניבו' שמעתי עליו, בסלובודקה הכרתיו ובירושלים ידעתי. חורף תרפ"ג — בין כל פרצופי הפנים החדשות התבלט הוא הצעיר יצחק מזאגר בכל הליכותיו, תלכשתו הצנועה המיוחדת, פניותיו ומצעדיו, אזניו אפרכסת לכל הגה ושיח בתורה וירא"ה, בכל מקום שפע של חידוש ע"י הר"מים והמצוינים, בסגל החבורה מקומו שם הוא.

שלהי שבט תרפ"ג יצאתי את קובנה, לברלין, לחכות שם לשיירה היוצאת מליטא לארץ ישראל, ומה הופתעתי אני ועמיתי צמח מסומי (כעת הרב צמח גריץ שליט"א) זצ"ל- מושינגטון, מיסד "גבעת ושינגטון" ביבנה) אשר יחד חכינו לשיירה הליטאית לא"י, לראות כי עם השיירה בא גם הצעיר המופלא הזה. והנה שלשתנו מצטרפים לנסיעה משותפת ארצה ישראל. ומאז נדבקנו יחד, החלטנו לא להפרד זה מזה, וכך הצטרפנו ליסוד הישיבה המרכזית העולמית של כ"ק מרן אדמור"ח הרה"ק נבג"מ, והיינו מעשרת הראשונים בהוסדה.

הרב זיע"א היה מקרבו מאד, אפילו מהדרו בקימה אז, בהיותו עוד צעיר מאד, והוא היה שותה בצמא את דבריו. כולנו החברים היינו מתקנאים בו ועוקבים אחרי גיעתו ורדיפתו בתורה ומעשים טובים, עם השקידה והעמל בתורה כבן ישיבת "מרכז-הרב" היו עיניו ולבו לכל היקף ירושלים העילאית. אין גדול ואין צנוע ונסתר שלא בקר אותו, ולמד והוציא ממנו את רובי תורתו. מה זריו היה ומה זהיר היה. חכמתו ויראתו הקודמת וזכות אבותיו הקדושים, העלוהו למעלה ראש, וקהלות אגרו הישנה והחדשה מינוהו אלוף לראשם.

תהי נפשו צרורה בצרור החיים.

מספר "נר יצחק"

לזכרו של רבי יצחק ריף הי"ד

הספד על קברו של הרב עמנואל הכהן זצ"ל

י"ג מרחשון תרצ"ה

אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת אחים בהספידא דהתם קאימנא (שבת קנ"ג ע"א). האדם כל זמן שהוא חי אי אפשר להעריכו בצורה ודאית והחלטית כי תמיד עומד הוא להתעלות, וגם עלול ח"ו לרדת ממדרגתו, ודרכו של אדם היא לעלות ולרדת תמיד, עד שהוא מגיע לגבול חייו שאז ישנה אפשרות להעריכו, כי שם הנהו עומד כבר, לא יעלה ולא ירד, מדרגתו כבר מושלמת כמות שהיא. "התם קאימנא" אין יותר תנועה במהלכיו, על כן הגדרת אישיותו אז היא נאמרת מתוך וודאות החלטית בלא פקפוק, והאומר את דברי ההספד יכול לאומרם בכל לבו ובהזדהות שלמה עם הדברים, ומתוך כך להתלהב ולהתחמם בריגשה, אחים עלי בהספדא דהתם קאימנא.

הרב המנוח התחבר בכל מהותו עם חיי הצעירים בני התורה, שהינם מלאי יראה וטהרה, ולא קיבלו עליהם שום עול דרך ארץ. כמה גדלות יש בכך שאדם המסובל בטרדות ודאגות ועול דרך ארץ נעשה מחובר עם צעירי התורה והיראה. חבר ממש נהיה. וכשנפרד מהחבורה דואגת כל החבורה לא רק על חוסר החבר אלא על החוסר בכל החברותא, כי חיבור החברותא הנהו כגוש רוחני, ורוחניות איננה מפורדת, כל הנפשות הן כאחת, ונתיקה של חלק מנתקת חלק רוחני מכל הוויית החבורה. וי לנו דאזל. הננו מפיסיים אותו, ימליץ טוב בעדנו ובלע המות לנצח וגו'.

דברי הספד על הר"ר אברהם יעקב ז"ל

אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין. הר"ר אברהם יעקב ז"ל היה הישר באדם במלא מובן המילה. הכרתיו, ובאתי במיוחד מירושלים להספידו ולספר בשבחיו. אלה שבמקומו כאן לא הספיקו להכירו. בפר' חיי שרה נאמר ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. לכאורה זה שלא כדברי חז"ל ששלשה לבכי ושבעה להספד (מו"ק כ"ז:), כלומר שההספד בא אחרי הבכי. אולם דברי חז"ל אמורים לגבי האבלים שמרוב התרגשותם על האבידה אינם יכולים להביע את גודל צערם כדיבור, אלא בבכי והתעוררות להספד, והערכת האבידה באה רק לאחר מכן, ז' להספד. אבל במיתת שרה שאברהם אבינו בא ממקומו לחברון, המקום שבו מתה שרה, ושם לא הכירוה כראוי, לכן כדי להרבות את הבכי הספידה קודם, והעריך את כל מעלתה וגודל האבידה בפטירתה, לספוד לשרה ולבכותה. אף אני הספדי כאן בא להוסיף נימה אחת במעלותיו של ר' אברהם יעקב שרבים אינם מכירים אותה.

ר' אברהם יעקב היה ממתני סודו של הרב אדמורו"ח זצ"ל, בדברים פנימיים, בענייני הבית והמשפחה היה מתיישב עמו. ודבר גדול הוא להיות ממקורביו של

האדם הגדול הזה. הכלל הוא שהטוב שואף לטוב ומתדבק לטוב, הנשמה העדינה יש לה זיקה לנשמה אצילה וקדושה כמותה.

הוא היה סופר סת"ם, מלאכת שמים הקשורה ביראת שמים מרבים. וזכורני איך שהיה בא לפני אדמורו"ח בשאלות סת"ם, הקדשת השם וכדומה, והרב היה מתייחס ברצינות להנחותיו ושאלותיו. את גודל ערכו כירא שמים ניתן ללמוד גם מקישורו לגאון היראה והקדושה שהיה מאנשי עצתו וסודו, מושל מקשיב על דבר אמת כל משרתיו צדיקים (חולין ד' ע"ב). חז"ל אמרו כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו (שבת ק"ה ע"ב), והלא אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד (ברכות ל"ג ע"ב), אלא שהכשרות בישראל היא התוכן המעולה הקשור ביראת שמים, והבכיה על אדם כשר היא שייכת ואגודה באוצר יראת שמים. ועל הנפטר שלפנינו ודאי שיש לבכות, שמלאכתו היתה מלאכת שמים ומוכר לכלנו כירא שמים מרבים.

ר' אברהם יעקב היה דחיל מרבנן ומוקיר רבנן. על אוהבי תורה נאמר שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול (תהילים קכ"ב ח), ת"ח עצמו יכולים להזדמן לפניו מכשולים, ששגגת תלמוד עולה זדון (אבות ד' י"ג) אבל אוהב התורה שמתאמץ באהבתו בלא גבול, בכל עומק הרצון, הרי גם אם העוסק בתורה הנתמך בידו והוא לו לאחיעזר מתרופף ומתרשל, אין המכשול עליו, שלומו רב. יבא שלום ינוחו על משכבם.

איש העם והתפארת

לזכרו של הרב משה מרדכי צבי אילן זצ"ל

בתוככי ירושלים חי המורם מעם בתורתו ומדותיו, האיש הזה המפואר בשמו הרב מרדכי צבי אילן ז"ל, תלמיד חכם מצויין זה מבחיריה של ישיבת "תורת חיים" בשיא גדלותה מצא עצמו מוכשר לטפח בגורי יהודה לקרבם לתורה ומצוות ותפארת היהדות, וכל חייו הקדיש לזה, בדביקותו בתורה ומעשים טובים. תלמידי חכמים וגדולי התורה אומרים דרשני על דביקותו לשכינה, "ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כלכם היום, וכי אפשר לידבק בשכינה אלא המהנה ת"ח מנכסיו כאילו מדבק בשכינה" (כתובות קיא:). ובא בספרי "ולדבקה בו, הדבק בחכמים ותלמידים" (ספרי עקב סי' מ"ט). האיש המפואר הזה בעל הנכסים הרוחניים הרבים נתן את נפשו וכל רכושו הרוחני לתלמידי חכמים לטפחם לזה באהבה וחבה, להיות בעצמו בעל תורה ולהוקיר בני תורה, וכל חניכיו התבלטו בזה להיות מוקירי תורה, דנפח להם מדיליה שהתורה היתה ערכה עליו והשמיע דברים ערבים לאוזן בכשרון והשכל, ודוגמתו החיה להדבק בחכמים ותלמידיהם השפיעה במיוחד על החניכים, — מדי שנה בשנה בט"ו באב שמח לארגן ולנהל את מסבת הפגרא מטעם ועה"נ

למסעדת ישיבתנו המרכזית הק', וכך פעל בכשרון דבריו ופעליו לעוד דברים גדולים ונשגבים האיש המושלם הזה, השלם בנפשו ורוחו. יגון שמו לעולם בנצח ירושלים.

מספר שדה אילן לזכרו של הרב מרדכי צבי אילן זצ"ל
ירושלים תש"ט

רע ועמית דסליק

הופתעתי בידיעה המעציבה כי לוקח מאתנו הרב ר' צמח גרין זצ"ל. האחד מהחבורה שבא עם השלישייה הראשונה מסלבודקה לארץ ישראל, שהגיעה בפרוס הפסח תרפ"ד ונתקבלה לישיבה המרכזית בעשרת הראשונים של יסוד הישיבה. מיד עם בואו נדבק ברוח ונפש לכ"ק מרן הרב זיע"א והצטיין בשקידתו ושאר רוחו, ועלה ונתעלה והתחבב על הרב והחברים, הצטיין בירידתו לשיתין של כל סוגיא וסוגיא הן בהלכה והן באגדה, מחשבת היהדות והליכות הקודש. אישיותו התבלטה אצלנו בהבנה מרץ ועז שבקדושה. המסכות המשפחתיות וסדורו בחיים נתקו אותו ממקום מאויו ארצנו הק' וישיבתנו הק' לאמריקה, ובשנים ההם כמלפני שלשים שנה מיד הוקירוהו וקבל משרת רבנות חשובה בושינגטון. ומתוך נהירתו לארץ ובנינה, העפיל והתחיל בפעולה גדולה להקמת אחוזה בארצנו הק', ובכל כחו ומרצו ניהל תעמולה לגיוס כספים לייסוד המוסד "גבעת ושינגטון", ריכז סביבו מגדולי הישוב שהראו ענין בדבר גדול זה והדבר הוקם וקיים. בזמנו הרעיש את אמריקא ביזמתו המופלאה, ביחידות וכחות עצמיים לפעולה גדולה זו, עד שחלה והוכרת להפסיק, כי עבודתו היתה עד כלות הנפש ממש בלי גבול של יכולת, ונפל על מזבח זה של אהבה. כשהוטב במצב הבריאות ביקר כמה פעמים בארץ, במגמה להתאחז באחד התפקידים במוסד שהקים ולא איסתייע מילתא מצד גורמים שונים, ועל דא קא בכינא על השמועה הנוראה שבינתיים שחל"ח, ואין תיקון לעול שנעשה לו, חסרנו גברא רבא, תלמיד חכם שאין תמורתו. הניח שני בנים גדולי תורה וירא"ה וחכמה, וכת הנשואה לת"ח גדול בתו"י ומשכיל על דבר אמת.

ת.נ.צ.ב.ה.

דברים לזכרו של רבי צמח גרין זצ"ל

מזרה ישראל יקבצנו ושמרו כרועה עדרו (ירמיה ל"א ט). תחת הסיסמא הזאת התקבצנו אז ביסוד הגבעה יחד עם מצוייני ישראל, הציר בגויים שולח ד"ר מרדכי אליאש ז"ל, והציר ד"ר אביעד ולפסברג ז"ל, והעמית הנאמן הרב ישראל הרלינג ז"ל, זכר כולם לברכה, יחד עם המייסד, עמיתנו המצויין, בונה הארץ וחורבותיה,

שכרע תחת משאו בקודש, ונתקבצנו כעת לכבודו להתייחד עם זכרו הרב הגאון ר' צמח בהרב שלמה גרין זצ"ל. מי ומה היה האיש, מגזע קדושים, מזה בן מזה, האחים הגאונים הגדולים למשפחת וואלק, הרבנים דפינסק וילקומיר ואלקובוסק, ועוד קהילות בישראל. מחותנים עם משפחת הרב הגאון העצום ר' מרדכי גימפל יפה הרב מרוזינאי זצ"ל. ובהאיש הזה נצטרפו כל הכחות לזרוז ומרץ, לתורה וקדושה, אהבת הארץ והאומה. המסיבות הביאו אותו אל כנפי קדושת מרן הרב זצ"ל, והתדבק בו ברוחו ונפשו, וכן בתלמידיו הגדולים הרב הגרי"מ חרל"פ זצ"ל, הרב ר' צבי יהודה הכהן (שליט"א) זצ"ל, בנו של מרן הרב, והרב ר' דוד הכהן, הנזיר, (שליט"א) זצ"ל, וביתר שאת נתגבשו בו הכחות הטמירים של אבותיו לכלליות ישראל וגאולתם. וכשנטלטל בגולה לא מצא מנוח לנפשו כ"א בארגון פעולה גדולה למען ישוב הארץ, וכגדול בתורה ראה שאין תקומה לעם כי אם ביסוד מוסדות רוחניים שיקימו הריסות הנפשיות של הנקבצים, ובעיקר אלו האובדים בארץ אשור, המקום שנקלע לשם, וראה אותם בפחזותם לממן. ראה שמזרה ישראל יקבצנו באיתערותא דלעילא והתעוררות האומה, ושמרו כרועה עדרו, ג"כ בהתעוררות עילאית ועזרת העם, עיני העדה הרוחניים, הרועים.

משומרים לבקר שומרים לבקר היה (עיין תהילים ק"ל ו). שמירה איננה רק כמובן הפשוט לשמור על הקיים, שמירה היא גם כמובן צפיה להופעת הטמיר. את קרבני לחמי ריח נחוחי תשמרו וגו' (במדבר כ"ח ב), מכאן לומדים לדון בקור ד' ימים בקרבן (פסחים צו). והשמירה בקרבן איננה לבדיקה שמא יש בו מום, אלא שמירה שלא יתהוה בו מום וזה מתוך חשיבות הקרבן שמצריך הכנתו ד' ימים. וכזה מיושבים דברי התוס' בערכין וקושיית האחרונים עליהם, כדברי מרן הקדוש זצ"ל בביאור והסבר שנדפס בדרשת הב"מ ב"לחי ראי" עיי"ש. ולעניינו, הרועה שומר את צאנו לא רק לקיומם מפגיעות הסוככות אותם, אלא שומר ומצפה לגידולם ולעשתרותם, המעשרות אל בעליהם (עי' בחולין פ"ד:). ואישי הסגולה המתדבקים במדותיו של הקב"ה שהנהו שומר ישראל הנם ג"כ שומרים, ופעולותיהם מכוונות לשמירת הקדושה, התורה והמצוה, שגבולם הוא בארץ ישראל. ועמיתנו המנוח חזה את זאת, פעל במסירות נפש בעד זאת, וקירב אחים לארץ ישראל וכניגה בגשם וברוח. ויגר שהדותא זו, גבעת ושינגטון, גבעה קדושה זו, היא גלעד לרוממות רוחו של היוזם והמיסד ומקים פנת יקרת זו, אוצר הפצת אורה של תורה, בחנוך היסודי המכוון לישיבות ואורח חיים יהודי, בדרך הקודש של האבות והמורים.

אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי, כי עז לאלקים, ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהילים ס"ב י"ב-י"ג) דבר אלקים אחד הוא, האוזן שומעת שתיים, אולם הנהגת העולם באחת היא ובירידת השפע מתקבלים שתיים, והרב ר' צמח שמע את שתיים, עסק למען כינון התורה, האומה והארץ וחיזוק האחזות בארץ ישראל.

אגרא דהספידא דלויי (ברכות ו:). דלויי הוא לשון הרמה, יש להרים את הדברים

הטמונים ומכוסים ולגלותם. יש לגלות, חטאנו שבזמן שהיה כאן, הנחנו אותו לעזוב את הארץ במחלתו. ועכשיו שחטאנו נגדו נזכה אותו שהמקום שהקים יגדל ויפרח בתורה וקדושה, כנפשו אותה ויעש, ותחת אבותיו יהיו בניו החוסים בצל הגבעה שהקים יהי זכרו ברוך לעד.

לזכרו של הרב יוסף רוזנקרנץ זצ"ל

ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ, תני רב יוסף זהו שחותמין מגן דוד (פסחים קי"ז). שם הדבר זהו עצמיותו, גדלות השם זהו המשכתו בזכרון הרבה זמן, מה שנזכר בחוג יותר רחב, יותר חשוב, יותר מעולה, בזה מתגלה גדלות השם. נתן הנביא נבא לדוד ששמו יהיה בכל הגדלות כשמות האבות גדולי הארץ, ורב יוסף מוסיף שיחתמו בו כמו שחותמין באברהם, ככל הגדלות של אב האבות, שתוכנו גדול מצד עצמו ומצד אבהותו ליצחק וגם ליעקב, שברא מזכה אבא. עם תום השנה לפטירתו של האדם הנעלה שהי' כולו אצילות ברוחו נפשו הליכותיו והנהגתו הרב הנכבד יוסף רוזנקרנץ ז"ל, ואנו מעלים את זכרו כאן במקום הקדוש הזה, ישיבת רבנו הקדוש, זהו גדלות בשם וכנתן הנביא הנני קורא עליו ועשיתי לך שם גדול, והגדלות הזאת באה לו גם מצד עצמו וגם וביותר מצד בניו שגדלן לת"ת, וכדוד שגדלותו בשלמות הושלמה עם בנין המקדש ע"י בנו שלמה, וכאברהם שחותמין בו, ע"י השלמתו ע"י בניו יצחק ויעקב, בזה גדלות שמם כערכם, ובערך היחס של הנכבד הרב ר' יוסף ז"ל, שלמות שמו מתעלה ע"י משפחתו הדור שהקים, ידועה לנו בתו הרכנית ד"ר זליגר תחי' המשכלת המפורסמת, הלוחמת האמיצה על השפה הברורה במדינתה, העוזרת לבעלה הדגול הרב הדגול ד"ר זליגר ז"ל בדרכיו הנועזים בעליותו לארץ ודרכי חייו המלאים עז ואומץ לטהרת וקדושת החיים הישראלים במלואם לעצמו ולדור, והמשך חייה על יד האב הגדול שהקים בית כזה, בהוצאה המוצלחת של כתבי בעלה הנערץ, ואח"כ בהתמסרות לעזרת הישיבה בזרזו של אותו האב, שראה ביצירתו של מרן רבנו הקדוש ז"ל את חזות הכל, הקמת התורה והחיאת רוחה ברוחו האצילית, התפיסה הכללית של שלמות העם ושלמות הכרת כל ערכיו הסגוליים.

— ג' מנוהלי העוה"ב הדר בארץ ישראל, והמגדל בניו לת"ת ומכדיל על היין כמוצ"ש, דמשייר מקדושה להבדלתא (פסחים קי"ג ע"א), המנוח הרר"י מצאצאי ה"באר מיים חיים", וסדורו של שבת, שזכה בסוף ימיו לדור בא"י, זכה גם בצאצאיו שידורו בא"י, וגידל ביתו לתורה, וידע את ערך ההבדלה ובכל זאת לשייר מהקדושה לאבדלתא, להכניס את הקודש במהלכים המובדלים מקדושה, עניני החול והחולין. טעם הכרת ההבדלים יש להכניס בהם מהקדושה, זהו שזכה בעולמו לכזה, כל אלו שלשת התנאים נתגלמו בו, הוא בנוחלי העוה"ב, ושמו גדול, כשם הגדולים אשר בארץ. זאת לנחמה לבתו הגדולה ומשפחתה, לנחת רוח לו, שבתו ממשיכה בדרך

שהתוה לה, ומצא בה נחמתו בעניו, וכל סבלותיו, העלינו זכר אדם לדוגמא ומופת, יהי זכרו ברוך.

לזכרו של הרב דניאל סירקיס זצ"ל הוקרה לאיש המעשים הטובים

נסתלק מאתנו גדול שבחבורה הרה"ח ר' דניאל סירקיס ז"ל, ירא שמים בסתר ובגלוי ודובר אמת, ת"ח ותיק מחדש חיד"ת וקובע עתים לתורה באשמורת הבוקר יום יום. מתוך ישרות דעתו וקוממיות רוחו בדרכה של תורה וישראל הצטרף מנעוריו לתנועה הלאומית ותפס בה את מקומו הגדול כנציג היהדות הנאמנה, ובעלותו לארץ אחר מלחמת העולם הראשונה העלתה אותו הקהלה הגדולה בישראל תל-אביב לראש הקהל. בתבונתו ובכנותו ומרצו הרב ארגן כל עניני הקהלה והצבור, מעשי תפארת גדולים מטעם הקהלה שהננו עדים להם יש לזקוף לזכותו. תבונתו וכשרון המעשה שלו העלוהו להיות המחליט והמבצע בשטח פעליו בתנועה הלאומית והדתית ובכל אשר פנה.

גולת הכותרת במפעליו המרובים היא הקמת בנין הישיבה המרכזית — ישיבת רבנו מרן אברהם יצחק הכהן קוק זיע"א, זכה להכיר את כ"ק מרן הרב אדמור"ח זצוק"ל והתדבק בו גם בהתבוננות אל קו הנהגתו הצבורית, ומתוך כך ידע להעריך את ערך ישיבתו המרכזית וגידול תלמידיה ברוח קדשו. ובבינתו נכנס לעובדי הקורה להקים לה את הבנין המפואר לתקומת התורה למען רוממות דבר ד' על עמו ונחלתו כמערכת הדור והדורות, וד' הצליח את דרכו, ובמשך זמן קצר התחיל והוציא לפועל את המשימה, בעזרת ידידים ואוהדים, הכל הולך אחר החיתום, ואם התם את חיינו במפעל גדול זה, חזוק ואמוץ לרוח קדושת חיינו של מרן הרב זיע"א החוזה הגדול לבית ישראל בחזון הגאולה וחזון התורה בה, שבשלוכה עם חיי הלאום בתחית הקדש, יששום מדבר וערבה, ותפרח כשושנה, והוא האיש שהבין את הערך, כל הגודל והתפארת לו, וידושן ויגל בעדן על כל הטוב אשר עשה, ויעלה מדרגא לדרגא, בהתפתחותה של הישיבה ורוח קדשו של מאורנו רבן של ישראל ואורו זיע"א.

רבי דניאל הדגול איש החמודות מנוחתך כבוד בעיר הקודש, וגולת מפעלך הנאדרים כבוד בישיבתנו המרכזית הק' ישיבת רבנו אברהם יצחק הכהן קוק זיע"א, פעה"ק ירושלים ח"ו.

דברים לזכרו של הקדוש ר' יחזקאל שמעון הי"ד

רשמי מלין

הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, משום שפרו את ישראל מגזירה, מתוך עלייה שבדו עליהם, והם קבלו עליהם שהם הם החוטאים. א"כ מי שהוא פועל מתוך הצלת כלל ישראל, הם בעלי מחיצה מיוחדת שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. כל פעולה של בן ישיבה במערכת המלחמה היא בערך הרוגי לוד, שנהרגו על קידוש השם להצלת כלל ישראל.

מכיון שממשלתנו מעריכה את למוד תוה"ק, שמתוך כך דוחה את התיצבותם לשרות צבאי, והמתנדב לצאת למערכה זהו משום הצלת כלל ישראל, ואין לעמוד במחיצתם בגן עדן, ואין להם דמיון כלל. אפילו הרוגי מלכות שואלת הגמרא ותו לא, בלאו הכי נמי, מתוך זה מסיקה הגמ' אלא הרוגי לוד, ואנו ג"כ שואלים על זה, הרוגי לוד, בלאו הכי נמי. אם נתפש בן ישיבה דגול, שמתוך צרת הכלל פדה אותם, על אחת כמה וכמה בלאו הכי נמי, הלא זה יחזקאל הי"ד במעוט שנותיו עשה הכל בכשרונו ורצונו ובמרצו, וסוף נתפש על קדוש השם, באין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו (עיין על הנ"ל בתענית י"ח: וכו"ב י': ובפירש"י שם).

יגן בעדנו, על משפחתו, על חבריו, עלינו ועכ"י, ויקיצו וירננו שוכני עפר.

י"ט אדר תשל"א

מספר גר יחזקאל לזכרו של הקדוש ר' יחזקאל שמעון הי"ד

דברי הספד על מרת חיה מילר ע"ה

במסכת ברכות, הני נשי במאי קא זכיין וכו', לכאורה קשה טובא, הלא הנשים מצוות על התורה כולה, ואם פטורות הן ממספר מצוות שהזמן גרמא — מי מגרע זכותן בזהירות כל הלאווין ויתר חלקי התורה? אלא "נר מצוה ותורה אור", ופירשו חז"ל (בסוטה כ"א.) שהתורה מגני ומצלי אפילו בעידנא דלא עסיק בה, ודרגת המצוה פחותה מדרגתה זו של התורה, וזוהי השאלה: הני נשי שאינן מצוות על למודה של תורה, אין להן הזכות של למוד התורה ואין בהן אור התורה, במה קא זכיין לאורה זו? ועל כך באה התשובה: באמתוני גברייהו מבי מדרשא ובאמטויי בנייהו לבי כנישתא, לאמר: בזה שהן עוזרות וגורמות בהתאמצותן ללמודם של בעליהן ובניהן, הכשרה זו מאירה להן לאגוני ואצולי בזכות למוד התורה.

המנוחה שלפנינו, בת הגדולים, שארת בשר למשפחתנו, מפורסמת לשם ולתהלה בקביעת האופי המסורתי וצביון אור היהדות בהנהלת ביתה ובחנוך צאצאיה היקרים, בצדקת פזרונה לכל בתי התלמוד והישיבות במקומה בחו"ל, כלונדון

רבתי, ובשנים האחרונות — בארצנו הק'. היא התאמצה תמיד לתת אפשרות לבעלה הת"ח לעסוק בתורה בקביעות, ושכל בניה יהיו לתלמידי חכמים, ביחוד מפורסם בנה הגדול ביקרותו וגדלו בתורה, כעת — בלונדון, וזהו: "עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון", עז — זוהי תורה, על הכתוב "ה' למבול ישב" אומרים חז"ל (זבחים קט"ז.): בשעת מתן תורת חשבו אומה"ע שהקב"ה מביא מבול לעולם, אמר להם: "ה' עז לעמו יתן" הקב"ה נותן את התורה, והוא נותנה מתוך קולות וברקים אלו, וכיון שהתורה ניתנה — היא היא הערוכה לשלמות האנושיות ואין כבר כל צורך במבול. זכות התורה של המנוחה מגני ומצלי עליה, "ותשחק ליום אחרון", וזכות התורה ששתלה בחייה במשפחתה וביתה, ועזרתה המסורה לכל הישיבות, תגן על משפחתה בלונדון וכאן ועלינו, מכל מבולי המים והאש, תנוח ותעמוד לקץ הימין.